Tadeusz SANGOWSKI

OSOBA FIZYCZNA JAKO UCZESTNIK RYNKU UBEZPIECZENIOWEGO

Wprowadzenie

Rynek obejmuje zespół wszystkich kupujących i sprzedających, których działania oddziałujące na siebie kształtują popyt i podaż oraz wywierają wpływ na wysokość cen. Takie ujęcie może odnosić się także do rynku ubezpieczeń gospodarczych, na którym przedmiotem kupna i sprzedaży jest ochrona ubezpieczeniowa. Podstawowymi składnikami rynku ubezpieczeniowego są nabywcy i sprzedawcy rozmaitych postaci ochrony ubezpieczeniowej. Do składników rynku trzeba także zaliczyć wszystkie podmioty ułatwiające kontakty nabywców i sprzedawców tak w fazie zawierania ubezpieczenia, jak i w fazie trwania ubezpieczenia czy w fazie wypłaty świadczenia lub odszkodowania ubezpieczeniowego. Stanowią oni tak zwaną infrastrukturę ubezpieczeniową, która w szerokim znaczeniu obejmuje podmioty związane z bezpośrednią infrastrukturą (współpracujące z rynkiem) lub pośrednią infrastrukturą tego rynku (mające wpływ na rynek ubezpieczeń). Podmioty te stanowią bardzo zróżnicowaną grupę, gdyż wchodzą do niej pośrednicy – brokerzy i agenci, niezależni usługodawcy – rzeczoznawcy, komisarze, eksperci, firmy wyspecjalizowane w ocenie ryzyka i likwidacji szkód, firmy audytorskie, konsultingowe, aktuarialne, informatyczne, prawnicze, zarządzające lokatami oraz wszelkie inne podmioty, które mają świadczyć usługi stronom umowy ubezpieczenia.

Zakres niniejszego opracowania, ze względu na swój przedmiot, został zawężony do tej ostatniej sfery, która jest związana tylko z działalnością gospodarczą osób fizycznych. Dotyczyć więc ona może wyłącznie sfery infrastruktury rynku ubezpieczeniowego, gdyż zgodnie z naszym systemem prawnym działalność ubezpiecze-

niowa może być wykonywana tylko przez zakłady ubezpieczeń i reasekuracji albo zakłady ubezpieczeń lub zakłady reasekuracji[1].

Trudno przecenić rolę infrastruktury ubezpieczeniowej, zwłaszcza na rynku, który jak nasz, szuka dopiero swojej tożsamości, starając się jednocześnie doganiać przodujące w tej dziedzinie kraje. W krajach o rozwiniętej gospodarce ubezpieczeniowej, jej sfera infrastruktury odgrywa nie tylko znaczną rolę w rozwoju tego rynku, ale zarazem stanowi poważny segment rynku pracy, często znacznie większy od bezpośrednio zatrudnionych (pracowników) w zakładach ubezpieczeń.

Zwraca się nie bez słuszności uwagę, że aby podmioty zaliczające się do infrastruktury ubezpieczeń mogły spełniać właściwą rolę na rynku ubezpieczeniowym, muszą spełniać wiele warunków, z których najważniejsze to[2]:

– świadomość swojej roli na rynku,
– głęboka i rzetelna wiedza,
– profesjonalizm działania, w czym zawiera się również pojęcie etyki zawodowej.

1. Rynek ubezpieczeniowy w Polsce

Polska jako pierwszy z krajów postkomunistycznych przeprowadziła już radykalne reformy w dziedzinie ubezpieczeń gospodarczych, stwarzając podstawy prawne autentycznego rynku ubezpieczeniowego. Polskie nowe rozwiązania systemowe i koncepcyjne w dziedzinie ubezpieczeń gospodarczych zostały wprowadzone już w 1990 r. po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej. Ustawa ta jest jednym z podstawowych i pierwszych aktów prawnych pozwalających wprowadzić pełną prywatyzację i demonopolizację znacznego i obszernego segmentu polskiej gospodarki – ubezpieczeń gospodarczych, znacznie wyprzedzając w tym zakresie pozostałe jej segmenty. Tempo i zakres przemian w polskich ubezpieczeniach w ciągu ostatnich lat sprawiły, że sfera ubezpieczeń stała się jedną z najszybciej przekształcających się dziedzin, dostosowujących się do tworzących się nowych warunków rynkowych. Tego przejawem była istotna nowelizacja ustawy o działalności

---

[1] Zob. art. 2 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 59, poz. 344 z późn. zm.).

[2] Zob. między innymi **K. Jarmuszczak**, Rola infrastruktury w kształtowaniu nowoczesnego systemu ubezpieczeń, Informator Polskiego Towarzystwa Ubezpieczeniowego 1995 nr 1, s. 50, oraz **A. Walczykowska, S. Sztaba**, Określenie strategicznych celów funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego w Polsce, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1995, nr 4-5-6, s. 39 - 43, 1995, nr 7-8-9, s. 35 - 40.

ubezpieczeniowej przeprowadzona w 1995 r.[3] Zmiany te z jednej strony miały na celu pełniejsze zharmonizowanie zasad dotyczących działalności ubezpieczeniowej w Polsce z przepisami regulującymi te zagadnienia w Krajach Wspólnoty Europejskiej (Unii Europejskiej), a z drugiej strony dostosowanie ich do polskich uwarunkowań społeczno-gospodarczych wynikających z pięcioletniego okresu transformacji ustrojowej. Zmiany te, mające między innymi na celu dostosowanie polskiego rynku ubezpieczeniowego, nie rozwiązują wszystkich jeszcze zagadnień systemowych ani problemów tego rynku[4].

Organizację polskiego rynku ubezpieczeniowego po nowelizacji ustawy ubezpieczeniowej, przedstawia poniższy schemat.

Na polskim rynku ubezpieczeniowym największe zmiany wystąpiły w latach 1990 - - 1995 w jego sferze podażowej wraz z jej elementami infrastruktury bezpośredniej i pośredniej. Obecnie działa w Polsce 45 zakładów ubezpieczeń obsługujących dział ubezpieczeń na życie (16) i nieżyciowe (28) oraz jeden zakład wyłącznie reasekuracyjny; w tym 41 zakładów ubezpieczeń o charakterze prywatnym, 15 z udziałem kapitału zagranicznego, 5 towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, 12 prowadzących działalność ubezpieczeniową i reasekuracyjną.

Systematycznie wzrasta udział nowo powstałych zakładów na polskim rynku, pomimo że w dalszym ciągu dominującą pozycję na nim mają PZU SA i TUiR WARTA SA – w zakresie ubezpieczeń działu II oraz PZU – Życie SA w zakresie ubezpieczeń działu I. Znacznej poprawie uległa sytuacja w zakresie ilości i różnorodności produktów ubezpieczeniowych oferowanych przez zakłady ubezpieczeń. Odnosi się to przede wszystkim do sfery ubezpieczeń na życie, ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, ubezpieczeń związanych z działalnością gospodarczą (ubezpieczeń technicznych, finansowych wraz z utratą zysku itp.) W 1992 r.występowało na rynku około 50 produktów ubezpieczniowych, a obecnie (w 1997 r.) na polskim rynku funkcjonuje już ponad 150 produktów. We wszystkich zakładach ubezpieczeniowych w 1996 r. było zatrudnionych już ponad 22 tysiące pracowników[5].

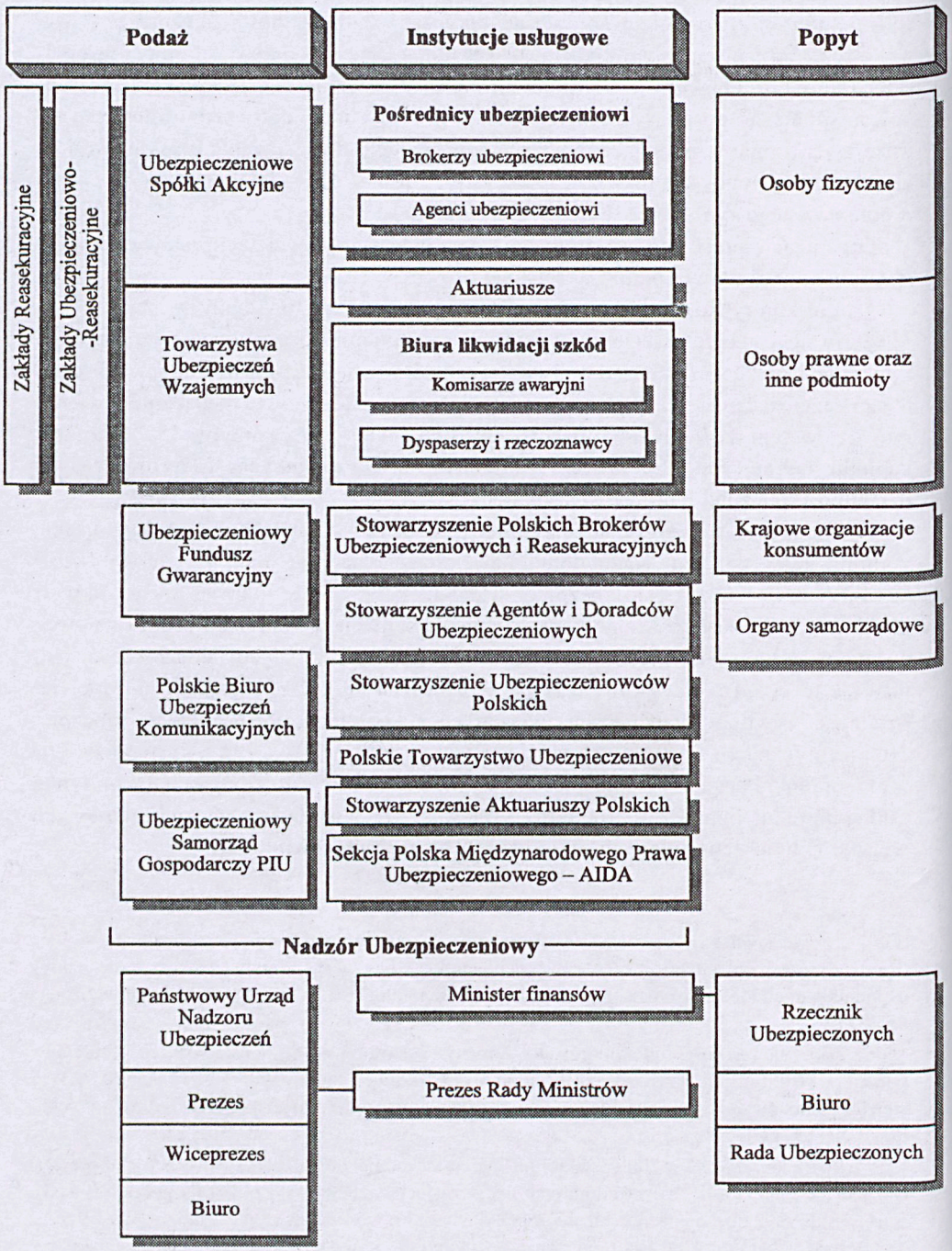
---

[3] Zob. ustawa z 8 czerwca 1995 r. o zmianie ustawy o działalności ubezpieczeniowej, o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks handlowy oraz o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. nr 96, poz. 478), zwana dalej nowelizacją z 1995 r.

[4] Zob. między innymi **T. Sangowski**, Zmiany systemowe na tle podstawowych problemów polskiego rynku ubezpieczeniowego, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1996, nr 1-2-3, oraz **A.Wąsiewicz**, Zmiany w sytemie prawnym regulującym ubezpieczenia gospodarcze, Prawo Asekuracyjne 1995, nr 4, s. 3 - 22.

[5] Przewiduje się, że w 2000 r. sektor ten będzie zatrudniał ponad 50 tysięcy pracowników. Jest to znacznie mniejsza liczba zatrudnionych niż w krajach zachodnich. Zobacz na przykład: **A. T.**, Europejski rynek ubezpieczeń w ujęciu statystycznym, Prawo Asekuracyjne 1995, nr 4, s. 59, oraz **W. Dębski**, Charakterystyka porównawcza polskiego i europejskiego rynku ubezpieczeniowego, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1995, nr 7-8-9, s. 8 - 12.

Struktura oraz podmioty polskiego rynku ubezpieczeń

Powstają nowe instytucje ubezpieczeniowe, rozpoczynając od sfery nadzoru państwa nad działalnością ubezpieczeniową – Państwowego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeń (PUNU), poprzez takie instytucje, jak: Rzecznik Ubezpieczonych (mający reprezentować interesy ubezpieczonych i uprawnionych z umów ubezpieczenia), Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, Polskie Biuro Ubezpieczeń Komunikacyjnych, a skończywszy na nowych stowarzyszeniach zawodowych i samorządowych (Polskiej Izbie Ubezpieczeń, Stowarzyszeniu Polskich Brokerów Ubezpieczeniowych i Reasekuracyjnych, Stowarzyszeniu Aktuariuszy Polskich) oraz naukowo-edukacyjnych (np: Polskie Towarzystwo Ubezpieczeniowe, Centrum Edukacji Bankowej i Ubezpieczeniowej Akademii Ekonomicznej Poznaniu) rynku ubezpieczeniowego.

Wśród instytucji infrastrukturalnych bardzo intensywnie rozwija się sfera pośrednictwa ubezpieczeniowego. Dystrybucja usług ubezpieczeniowych poprzez dobrze zorganizowane i fachowe pośrednictwo ubezpieczeniowe jest jednym z ważniejszych czynników mających wpływ na rozwój ubezpieczeń, poprawę funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego, a zarazem na podniesienie poziomu tzw. kultury ubezpieczeniowej wśród społeczeństwa. Pośrednictwo ubezpieczeniowe ulega bardzo dynamicznemu wzrostowi, wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu tworzącego się rynku ubezpieczeniowego. Wyrazem tego jest wzrost ilościowy pośredników na polskim rynku. W roku 1992 działało około 10 tysięcy pośredników, a już na koniec 1996 r. – ponad 25 tysięcy. Większość z nich stanowią osoby fizyczne.

Objęcie regulacją prawną pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz innych podmiotów i osób związanych z rynkiem ubezpieczeniowym stworzyło podstawy do prawidłowego funkcjonowania sfery infrastruktury rynku ubezpieczeniowego. W tym zakresie można wyodrębnić jakby dwie podstawowe grupy osób fizycznych związanych z pozostałymi sferami infrastruktury rynku ubezpieczeniowego. Tym dwom zagadnieniom będzie poświęcone niniejsze opracowanie.

2. Pośrednictwo ubezpieczeniowe jako podstawowa forma działalności gospodarczej osób fizycznych na rynku ubezpieczeniowym

2.1. Pośrednictwo ubezpieczeniowe w rozwoju polskiego prawa ubezpieczeniowego

Instytucja pośrednictwa ubezpieczeniowego jest podobno instytucją tak samo starą jak ubezpieczenia gospodarcze. Zajmowały się nią różne osoby, które próbowały pomóc w nawiązaniu stosunków prawnych ubezpieczenia pomiędzy zakładem ubezpieczeń a jego klientem. I tak, jak się przypuszcza, jedna z dwóch podstawowych form pośrednictwa ubezpieczeniowego, jaką jest maklerstwo (brokerstwo) ubezpie-

pieczeniowe, wyszła zapewne z instytucji dawnych skrybów czy notariuszy zajmujących się najpierw sporządzaniem w przewidzianej przez prawo formie umów ubezpieczeniowych, aby następnie trudnić się pośrednictwem przy ustalaniu warunków i redakcji polis, a w końcu reprezentować interesy ubezpieczonych, stając się „mężem zaufania" ubezpieczonego, który zwraca się do niego o usługę, polegającą na znalezieniu najbardziej racjonalnego pokrycia określonego ryzyka[6].

W prawie ubezpieczeniowym instytucja pośrednictwa została określona wraz z regulacją umowy ubezpieczenia.

Ze względu na to, że na ziemiach polskich powstanie współczesnych form ubezpieczeniowych przypada na okres zaborów[7], instytucje pośrednictwa ubezpieczeniowego przez długi czas regulowały obce ustawodawstwa. Dopiero rozporządzenie Prezydenta RP (z mocą ustawy) z 26 stycznia 1928 r.[8], w kwestiach administracyjno-karnych, porusza sprawę pośrednictwa ubezpieczeniowego. Natomiast próbę całościowego uregulowania problematyki pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz jednolitego określenia pośrednictwa ubezpieczeniowego dokonuje rozporządzenie Prezydenta RP z 24 października 1934 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym[9].

Ustawa ta za pośrednictwo ubezpieczeniowe uważa:

1) zawieranie za wynagrodzeniem umów ubezpieczenia w imieniu zakładu ubezpieczeń,
2) pośredniczenie za wynagrodzeniem w zawieraniu umów ubezpieczenia.

Wyraźnie odróżnia ona ajenta od maklera ubezpieczeniowego. Ajentem ubezpieczeniowym jest osoba, której zakład ubezpieczeń powierzył stałe pośredniczenie ubezpieczeniowe. Zakład ubezpieczeń zobowiązany był zgłosić ajenta do rejestru ajentów ubezpieczeniowych, który to rejestr prowadził organ nadzoru państwa – Państwowy Urząd Kontroli Ubezpieczeń (PUKU). Prawo zgłaszania do rejestru służyło również ajentom.

PUKU mógł odmówić wpisania do rejestru, jeżeli zgłoszona osoba nie miała: obywatelstwa polskiego, dostatecznych kwalifikacji moralnych oraz dostatecznych kwalifikacji do wykonywania zawodu ajenta ubezpieczeniowego, w szczególności znajomości języka polskiego w mowie i w piśmie (art. 6). W przypadku odmowy wpisania do rejestru PUKU podawała swą decyzję do wiadomości wszystkich zakładów ubezpieczeń. Osoby takiej nie można było zatrudnić w charakterze ajenta ubezpieczeniowego, od daty otrzymania takiego zawiadomienia.

---

[6] Zob. między innymi **M. Huget**, Ubezpieczenia przewozów morskich, Gdynia 1960, s. 109 i n., oraz **A. Manes**, Versicherungswesen, wyd. 5, Lipsk-Berlin 1930/1932, s. 180 i n.

[7] Zob. między innymi **T. Sangowski**, Rozwój organizacji publicznych zakładów ubezpieczeniowych na ziemiach polskich, Studia Ubezpieczeniowe 1985, t. VIII, s. 173 - 199.

[8] Dz.U. nr 9, poz. 64.

[9] Dz.U. nr 96, poz. 864.

Ustawa określiła także przypadki, w których ajent może być skreślony z rejestru. W ustawie określono podstawowe obowiązki ajenta (art. 7). Ciekawym rozwiązaniem było określenie pomocników ajentów ubezpieczeniowych, którym mogła być każda osoba, którą ajent posługuje się przy wykonywaniu pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz która została zgłoszona PUKU (prowadzony był odrębny wykaz pomocników).

Natomiast według tej ustawy maklerem ubezpieczeniowym jest „osoba, która nie pozostaje w stałym stosunku umownym z zakładem ubezpieczeń, działa na podstawie zlecenia zawarcia lub pośredniczenia umowy ubezpieczenia" (art. 10, ust. 1). Wykonywanie zawodu maklera ubezpieczeniowego mogło być wykonywane wyłącznie za zezwoleniem władzy nadzorczej (PUKU), która o udzieleniu zezwolenia decydowała według swobodnego uznania.

Zarówno maklerowi, jak i ajentowi oraz jego pomocnikowi nie wolno było udzielać ani ubezpieczającemu, ani ubezpieczonemu żadnych korzyści i wynagrodzenia za pośrednictwo.

Ponadto ustawa uregulowała zakres władzy nadzorczej nad pośrednikami wraz z uprawnieniem do nakładania w postępowaniu dyscyplinarnym odpowiednich kar łącznie ze skreśleniem ajenta z listy ajentów lub też cofnięcia maklerom zezwolenia na działalność. Ponadto przewidziano odpowiedzialność karną w postaci grzywny w stosunku do członków władz zakładu ubezpieczeń za niezgłoszenie ajenta do rejestru albo za korzystanie z usług pośrednika nie mającego uprawnień do pośrednictwa ubezpieczeniowego. Podobnej karze podlegali ajenci (za niezgłoszenie pomocnika do wykazu) oraz osoby, które bez zezwolenia wykonywały zawód maklera ubezpieczeniowego. Ustawa wyłącznie posługiwała się pojęciami „ajenta" oraz „maklera" ubezpieczeniowego.

Przepisy tej ustawy formalnie obowiązywały do czasu wejścia w życie ustawy z 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych[10]. Ustawa ta uchylając rozporządzenie Prezydenta RP z 1934 r., nie wprowadziła jednak na jego miejsce innego uregulowania. Statut Państwowego Zakładu Ubezpieczeń (PZU) uchwalony przez Radę Ministrów (Uchwała nr 939 z 3 listopada 1952 r.)[11] przewidywał wprawdzie, że PZU może w celu pozyskania dobrowolnych ubezpieczeń posługiwać się ajentami ubezpieczeniowymi, których zakres praw i obowiązków oraz zasady kontroli ich działalności ustali dyrektor PZU za zgodą ministra finansów, jednak dopiero instrukcja o pośrednictwie ubezpieczeniowym stanowiąca załącznik nr 1 do zarządzenia nr 64/57 dyrektora PZU z dnia 28 grudnia 1957 r., w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego, zatwierdzona decyzją ministra finansów z 30 stycznia 1958 r. stała się odtąd swego rodzaju podstawą prawną o charakterze wewnętrznym organizowanego przez PZU pośrednictwa ubezpieczeniowego, nie będąc jednak aktem normatywnym

[10] Dz.U. nr 20, poz. 130.

[11] M.P. nr A-95, poz. 1466.

regulującym na zewnątrz stosunki prawne pomiędzy PZU i pośrednikami[12]. Ogólne zasady stosunku prawnego ajencyjnego opierać się musiały na przepisach art. 568-580 kodeksu handlowego o umowie ajencyjnej oraz na przepisach art. 517-522 kodeksu zobowiązań o pośrednictwie.

Dopiero następna ustawa ubezpieczeniowa z 2 grudnia 1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych[13] upoważniła Radę Ministrów do ustalenia warunków i sposobu wykonywania czynności pośredników ubezpieczeniowych oraz zasad kontroli ich działalności (art. 27). Do pośredników ubezpieczeniowych nie miały mieć zastosowania przepisy ogólne o zawodowym wykonywaniu czynności handlowych.

Rada Ministrów skorzystała z nadanego uprawnienia ustawowego dopiero w 1972 r. – wydając rozporządzenie z 10 marca 1972 r. w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego[14]. Nie ujmując należnej rangi tego rozporządzenia[15], trzeba zwrócić uwagę, że rozporządzenie to uregulowało jedynie pośrednictwo ubezpieczeniowe na rzecz PZU.

Ustawa ubezpieczeniowa z 1958 r. dała możliwość Towarzystwu Reasekuracyjnemu WARTA SA (od 1959 r. pod nazwą Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji WARTA SA) prowadzenia również bezpośredniej działalności ubezpieczeniowej w zakresie ryzyka związanego z żeglugą morską, handlem zagranicznym i innymi obrotami dewizowymi. W 1958 r. Towarzystwo to otrzymało faktyczny monopol w zakresie tych ubezpieczeń[16]. Ze względu na to, że przepisy cytowanego rozporządzenia z 1972 r. nie obejmowały pośrednictwa na rzecz TUiR WARTA SA, podstawy prawne pośrednictwa na rzecz tego Towarzystwa zawierał statut WARTY, który w § 2 pkt 6 przewidywał „Towarzystwo może korzystać z usług komisarzy awaryjnych, agentów i pośredników w PRL i za granicą". Ponadto miały zastosowanie przepisy kodeksu morskiego między innymi dotyczące agenta morskiego (art. 197--203 k.m.) oraz maklera morskiego (art. 204-209 k.m.)[17].

---

[12] Zob. **L. Pokorzyński**, Rozwój prawa ubezpieczeń gospodarczych, Studia Ubezpieczeniowe 1973, t. I, s. 59 i n.

[13] Dz.U. nr 72, poz. 357.

[14] Dz.U. nr 9, poz. 54.

[15] Zob. między innymi **J. Kufel**, Umowa agencyjna, Warszawa-Poznań 1977, s. 131, oraz **I. Narutowicz**, Nowy etap w rozwoju instytucji pośrednictwa ubezpieczeniowego, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1972 nr 5, s. 3 i n.

[16] Zob. zarządzenie nr 189 ministra finansów z 30 listopada 1959 r. w sprawie zawierania przez TUiR WARTA SA w Warszawie ubezpieczeń bezpośredniego ryzyka związanego z żeglugą morską, handlem zagranicznym i innymi obrotami dewizowymi (nie publikowane) oraz **T. Sangowski**, Podstawa prawna i organizacja rynku ubezpieczeniowego związanego z obrotem zagranicznym w Polsce, w: Ubezpieczenia w obrocie zagranicznym, Poznań 1989, s. 42 i n.

[17] Zob. szerzej o agencie morskim i maklerze morskim **J. Kufel**, op.cit., s. 145 - 148, oraz **S. Matysik**, Prawo morskie, t. II, Warszawa 1975, s. 162 i n.

Rozporządzenie Rady Ministrów stanowiło, że pośrednikiem ubezpieczeniowym może być osoba fizyczna, mająca obywatelstwo polskie i nieposzlakowaną opinię moralną, korzystająca z pełni praw cywilnych i obywatelskich oraz z właściwym przygotowaniem zawodowym. Rozróżnia ono pośredników stałych i niestałych. Pośrednicy stali zatrudnieni byli na podstawie umowy o pracę, a pośrednicy niestali na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia[18].

Pośrednictwo ubezpieczeniowe mogły również wykonywać jednostki gospodarki uspołecznionej prowadzące działalność handlową, usługową, kredytową oraz w zakresie kontraktacji skupu, a ponadto w uspołecznionych zakładach pracy mogły być zorganizowane agencje ubezpieczeniowe.

Pośrednictwo ubezpieczeniowe polegało na (§ 2 ust. 2):

1) zawieraniu w imieniu PZU umów ubezpieczenia,
2) informowaniu o znaczeniu i warunkach dobrowolnych ubezpieczeń oraz o postępowaniu w razie wypadku ubezpieczeniowego,
3) przyjmowaniu wniosków (ofert) ubezpieczeniowych,
4) inkasowaniu składek ubezpieczeniowych,
5) wykonywaniu innych czynności w zakresie pozyskiwania ubezpieczeń.

W literaturze przedmiotu zwracano uwagę, że zakres pojęciowy pośrednictwa ubezpieczeniowego określony cytowanym rozporządzeniem jest szerszy od tradycyjnego pojęcia „pośrednictwa" (cywilnego czy handlowego)[19].

Przyjęto, że pośrednictwo ubezpieczeniowe obejmuje[20]:

1) zawieranie umów ubezpieczenia w imieniu PZU,
2) pośredniczenie (*sensu stricto*) przy zawieraniu umów ubezpieczenia.

Pośrednik działał na podstawie pełnomocnictwa PZU, które obowiązany był okazać osobie zainteresowanej na jej żądanie.

Pośrednicy ubezpieczeniowi otrzymywali wynagrodzenie według stawek i zasad określonych przez ministra finansów. Jeżeli pośrednicy ubezpieczeniowi posługiwali się w swej pracy osobami trzecimi, za wykonywanie tych czynności nie przysługiwało im wynagrodzenie.

Dalsze zmiany systemowe, jakie wystąpiły w regulacji ubezpieczeń gospodarczych w Polsce Ludowej, przeprowadzone w latach 1984 i 1989, nie wprowadziły zasadniczych zmian w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego. Kolejna bowiem ustawa ubezpieczeniowa z 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i oso-

---

[18] Zob. **J. Kufel**, jw. s. 131.

[19] Zob. **J. Kufel**, Pośrednictwo ubezpieczeniowe, Wiadomości Ubezpieczeniowe 1972, nr 11, s. 9 i n. oraz **W. Warkałło**, **W. Marek**, **W. Mogilski**, Prawo Ubezpieczeniowe, Warszawa 1983, s. 58 i n.

[20] Zob. między innymi **J. Kufel**, Umowa, s. 132.

bowych[21] stanowiła, że zakład ubezpieczeń może posługiwać się pośrednikami ubezpieczeniowymi oraz to że minister finansów w porozumieniu z ministrem pracy, płacy i spraw socjalnych określi zakres czynności pośredników ubezpieczeniowych i zasady wykonywania tych czynności oraz zasady wynagrodzenia pośredników ubezpieczeniowych wykonujących pośrednictwo na innej podstawie niż umowa o pracę.

Dopiero transformacja systemowa całej gospodarki narodowej zapoczątkowana w drugiej połowie 1989 r. idąca w kierunku oparcia jej na warunkach gospodarki rynkowej stworzyła podstawy do właściwego uregulowania podstaw prawnych pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce. Wydanie ustawy z 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej[22] zamyka definitywnie ponad czterdziestoletni okres funkcjonowania ubezpieczenia gospodarczego typu socjalistycznego, opartego na monopolu państwowym i przymusie ubezpieczeniowym, a zarazem otwiera okres dostosowania polskich ubezpieczeń gospodarczych do działania w warunkach gospodarki rynkowej.

Zagadnienie pośrednictwa ubezpieczeniowego zostało jednak w ustawie ubezpieczeniowej z 1990 r. jedynie zasygnalizowane w art. 34 tejże ustawy. Była to poważna luka w polskim systemie prawnym ubezpieczeń gospodarczych. Rozwój rynku ubezpieczeniowego, czego naturalną konsekwencją było powstanie kilkudziesięciu nowych zakładów ubezpieczeniowych, spowodował z jednej strony rozkwit różnych form pośrednictwa ubezpieczeniowego, a z drugiej strony potrzebę szczególnej ich regulacji. Naprzeciw tym potrzebom wychodzi nowela z 8 czerwca 1995 r. do ustawy o działalności ubezpieczeniowej[23], wprowadzając oddzielny rozdział „3a" dotyczący pośrednictwa ubezpieczeniowego. Określono pojęcie pośrednictwa ubezpieczeniowego, zakres działania pośredników ubezpieczeniowych, rodzaje pośrednictwa, warunki podejmowania działalności oraz jej utraty (cofnięcia).

Według art. 37d ustawy zakład ubezpieczeń może korzystać z pośrednictwa ubezpieczeniowego, które polega na wykonywaniu czynności faktycznych lub prawnych związanych z zawarciem lub wykonywaniem umowy ubezpieczenia albo reasekuracji. Wykonywanie czynności pośrednictwa jest dopuszczalne wyłącznie przez agentów ubezpieczeniowych lub brokerów ubezpieczeniowych, albo reasekuracyjnych. Ustawa tworzy trzy kategorie pośredników:

1) agentów ubezpieczeniowych – reprezentujących zakłady ubezpieczeń,

---

[21] Zob. Dz.U. nr 49, poz. 242 oraz ustawa z 17 maja 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych, Dz.U. nr 30, poz. 160. Zob. również Studia Ubezpieczeniowe 1989, t. XI, który został poświęcony problematyce ubezpieczeń gospodarczych w systemie reformowanej gospodarki narodowej.

[22] Tekst jednolity: Dz.U. z 1996 r. nr 11, poz. 62.

[23] Zob. krytyczne uwagi w tym zakresie **E. Kowalewski**, Pośrednictwo ubezpieczeniowe, w: Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej, cz. I, s. 106 - 125, oraz **M. Paszela**, Rola pośrednictwa ubezpieczeniowego, Życie gospodarcze 1994, nr 48, s. 7 - 8.

2) brokerów ubezpieczeniowych – reprezentujących ubezpieczającego i ubezpieczonego (klientów zakładów ubezpieczeń),

3) brokerów ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych.

Tym kategoriom pośredników ubezpieczeniowych będą poświęcone następne podpunkty niniejszego opracowania.

2.2. Agent ubezpieczeniowy

Niewątpliwym sukcesem znowelizowanej w 1995 r. ustawy o działalności ubezpieczeniowej jest precyzyjne określenie statusu agenta i brokera ubezpieczeniowego i reasekuracyjnego oraz zlikwidowanie dysproporcji między regulacją dotyczącą agentów i brokerów[24]. W rozumieniu ustawy ubezpieczeniowej agentem ubezpieczeniowym jest osoba fizyczna, osoba prawna lub podmiot gospodarczy nie mający osobowości prawnej upoważniony przez zakład ubezpieczeń do stałego zawierania umów ubezpieczenia w imieniu i na rzecz tego zakładu lub pośredniczenia przy zawieraniu umów ubezpieczeniowych. Charakter stały działalności agencyjnej oraz to, że agent działa w imieniu zakładu ubezpieczeń, jest związany z zakładem ubezpieczeń i reprezentuje jego interesy, jest cechą odróżniającą od brokera, który w przeciwieństwie do agenta reprezentuje interesy ubezpieczającego. Należy tu zauważyć, że pracownik zakładu ubezpieczeń, zatrudniony w zakładzie na podstawie umowy o pracę, a wykonujący czynności związane z zawieraniem umów ubezpieczenia nie jest pośrednikiem.

Działalność agencyjna może być wykonywana wyłącznie przy pomocy osób fizycznych mających uprawnienia określone w ustawie. Uprawnienia w postaci uzyskania stosownego zezwolenia Państwowego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeń może być wydane na wniosek zakładu ubezpieczeń lub zainteresowanego wykonywaniem czynności agenta, jeżeli taka osoba fizyczna (art. 37e ust. 3 ustawy):

- ma miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej,
- nie była prawomocnie skazana za przestępstwo umyślne przeciwko mieniu, dokumentom lub za przestępstwo karno-skarbowe,
- ma pełną zdolność do czynności prawnych,
- ukończyła zorganizowane przez zakład ubezpieczeń szkolenie zakończone egzaminem.

Wprowadzenie warunku odpowiedniego przygotowania merytorycznego do wykonywania zawodu agenta ubezpieczeniowego jest istotnym nowum, które ma na celu umożliwienie zdobycia wiedzy teoretycznej oraz umiejętności praktycznych w za-

[24] Zob. między innymi **R. Fulneczek**, Pośrednictwo ubezpieczeniowe w świetle noweli do ustawy o działalności ubezpieczeniowej, Prawo Asekuracyjne, 1995, nr 4, s. 57.

kresie niezbędnym do prawidłowej i kompetentnej obsługi klienta. Na podstawie delegacji ustawowej minister finansów zarządzeniem z dnia 14 listopada 1995 r. określił minimalny zakres szkolenia osób ubiegających się o uzyskanie zezwolenia PUNU na wykonywanie czynności agenta ubezpieczeniowego oraz zakresu obowiązujących tematów egzaminu i tryb jego składania[25].

Szkolenie agentów ubezpieczeniowych, zgodnie z ustawą o działalności ubezpieczeniowej, przeprowadzają zakłady ubezpieczeń. W celu uniknięcia sytuacji, w której szkolenie to stałoby na niskim poziomie, wprowadzono wyżej wymienionym zarządzeniem minimalny zakres szkolenia, zakres obowiązujących tematów egzaminu, tryb jego składania oraz zakres nadzoru PUNU. Agent ubezpieczeniowy powinien zapoznać się z wybranymi przepisami prawa cywilnego, dotyczącymi między innymi zdolności do czynności prawnych, sposobów zawierania umów, zasadami reprezentacji określonych podmiotów. Powinien również dobrze znać przepisy regulujące umowę ubezpieczenia, prawa i obowiązki z niej wynikające, ograniczenia i wyłączenia odpowiedzialności z tytułu zawarcia tej umowy, możliwość jej wypowiedzenia i rozwiązania. Powinien także zapoznać się z przepisami ustawy o działalności ubezpieczeniowej i wydanymi na jej podstawie aktami wykonawczymi oraz ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, ustawy Prawo budowlane, Prawo spółdzielcze, Prawo przewozowe, ustawy o ochronie obrotu gospodarczego, o ochronie przeciwpożarowej itp.

W celu udzielenia kompetentnych wyjaśnień na temat sprzedanego przez agenta ubezpieczeniowego produktu, powinien on mieć szczegółowe informacje na temat ogólnych warunków ubezpieczenia, zakresu ochrony ubezpieczeniowej, zasad likwidacji szkód oraz taryf składek ubezpieczeniowych zakładu ubezpieczeń, w których odbywał szkolenie. Niezbędna jest znajomość metod i technik akwizycji oraz rozliczeń ilościowo-wartościowych z tytułu sprzedaży polis i inkasa składek ubezpieczeniowych.

Kandydat na agenta ubezpieczeniowego powinien znać zasady etyki zawodowej (przestrzeganie reguł prawnych, tajemnica zawodowa, konflikt interesów, kontakty z klientem, minimalny zakres informacji udzielanych ubezpieczającym) oraz zasady uczciwej konkurencji. W Polsce jeszcze nie opracowano kodeksu etycznego pośrednika ubezpieczeniowego. W tym zakresie powinny czynnie się włączyć zarówno stowarzyszenia polskich agentów i doradców ubezpieczeniowych, jak i stowarzyszenia polskich brokerów ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych.

Ponieważ zgodnie z postanowieniami rekomendacji Unii Europejskiej dotyczącymi pośredników ubezpieczeniowych organ państwowy powinien nadzorować proces ich szkolenia, w zarządzeniu zastrzeżono pracownikom PUNU możliwość uczestniczenia, w charakterze obserwatorów, przy przeprowadzaniu egzaminów. Został za-

[25] M.P. nr 60, poz. 674.

razem nałożony obowiązek na zakład ubezpieczeń powiadomienia PUNU o terminach egzaminu oraz składzie Komisji Egzaminacyjnej. Należy podkreślić, że kilka zakładów ubezpieczeń może prowadzić wspólnie szkolenia agentów, zakończone egzaminem. Obowiązek uzyskania zezwolenia na wykonywanie czynności agenta nie jest jednak bezwzględny i sztywny. Organ nadzoru może zwolnić niektóre grupy osób wykonujące działalność agencyjną od obowiązków określonych w ustawie (zob. art. 37e ust 5 ustawy). Odbywa się to w drodze decyzji: warunki zwolnienia określa jednak minister finansów w drodze zarządzenia. Decyzja taka może być wydana jedynie w wypadku, gdy nie będzie to stwarzać zagrożenia dla prawidłowej obsługi klienta. W zarządzeniu ministra finansów z dnia 2 grudnia 1995 r. w sprawie określenia warunków zwalniania niektórych osób wykonujących działalność agencyjną od obowiązku zatrudnienia osób mających zezwolenie Państwowego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeniowego na wykonywanie czynności agenta ubezpieczeniowego[26], przyjęto, że będzie dotyczyć tylko tych osób, dla których wykonywanie czynności agencyjnej jest działalnością uzupełniającą w stosunku do podstawowej danego podmiotu gospodarczego. Dotyczyć to może przede wszystkim tych kategorii podmiotów gospodarczych, które w celu zapewnienia kompleksowej obsługi klienta zajmują się również pośredniczeniem w zawieraniu umów ubezpieczenia. Będą nimi na przykład: biura podróży, spedytorzy, prowadzący sprzedaż na raty, leasingodawcy itp. Generalnie zarządzenie wyłącza możliwość zwalniania osób, gdy zakres wykonywanej przez nich działalności będzie związany z ubezpieczeniami na życie (ubezpieczenia działu I). Ponadto w przypadku pozostałych ubezpieczeń osobowych oraz ubezpieczeń majątkowych (tzw. działu II) dalszą przesłanką uzasadniającą podmiotowe zwolnienie jest pośredniczenie w zawieraniu umów ubezpieczenia tylko na rzecz jednego zakładu ubezpieczeń i tylko w ograniczonym zakresie. Powinno to umożliwić agentowi ubezpieczeniowemu opanowanie wiedzy na temat produktu ubezpieczeniowego w takim stopniu, że pozwoli to na kompetentne udzielenie wszelkich wyjaśnień konsumentowi. Natomiast brak uzasadnienia do zwalniania agentów od obowiązku zatrudniania wymienionych osób, w przypadku gdy pośredniczenie w zawieraniu umów ubezpieczenia jest podstawowym przedmiotem działalności.

Należy zwrócić uwagę, że mimo braku precyzyjności zarówno postanowień ustawy ubezpieczeniowej, jak i jej aktu wykonawczego, w sprawie zwalniania przez organ nadzoru niektórych grup osób wykonujących działalność agencyjną od obowiązku zatrudnienia osób mających zezwolenie na czynności agenta ubezpieczeniowego, chodzi tu przede wszystkim o zwalnianie niektórych grup osób wykonujących czynności agenta z obowiązku ukończenia zorganizowanego przez zakład ubezpieczeń szkolenia zakończonego egzaminem. Jak słusznie zauważono w literaturze przed-

[26] M.P. nr 59, poz. 661.

miotu,[27] trudno bowiem wyobrazić sobie, aby czynności agenta ubezpieczeniowego mogła wykonywać osoba nie spełniająca innych warunków koniecznych do uzyskania zwolnienia na wykonywanie czynności agenta ubezpieczeniowego, na przykład nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych.

Zgodnie z art. 37e ust. 4 ustawy o działalności ubezpieczeniowej z 1995 r. agent ubezpieczeniowy nie będący osobą prawną prowadzi działalność gospodarczą w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej[28].

Bardzo złożona jest problematyka dotycząca odpowiedzialności agenta za wykonywaną przez niego działalność w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego. Można tu wyróżnić jakby trzy sfery:

1) odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za skutki czynności dokonywanych przez agenta,

2) odpowiedzialność agenta w stosunku do zakładu ubezpieczeń z tytułu niewłaściwego wykonywania przez agenta umowy łączącej zakład ubezpieczeń z agentem (najczęściej jest to umowa agencyjna lub zlecenia),

3) odpowiedzialność agenta w stosunku do klientów, z którymi agent w imieniu zakładu ubezpieczeń zawiera umowę ubezpieczenia.

Generalnie na podstawie postanowień ustawy ubezpieczeniowej zakład ubezpieczeń jest odpowiedzialny za wykonanie czynności uprawnionego agenta oraz za szkody wyrządzone przez agenta przy wykonywaniu powierzonych mu czynności[29]. Ustawa wyłącza ograniczenia tej odpowiedzialności wynikające z art. 429 k.c. (art. 37f ust. 2).

Natomiast agent ubezpieczeniowy przy wykonywaniu czynności zawodowych obowiązany jest działać zgodnie z przepisami prawa i zasadami uczciwego obrotu. Agenta ubezpieczeniowego obowiązuje tajemnica zawodowa obejmująca wszelkie inormacje, jakie uzyskał w związku z prowadzeniem działalności. Przede wszystkim agent nie może udzielać informacji dotyczących poszczególnych umów ubezpieczenia osobom trzecim, a zakaz ten nie dotyczy tylko informacji udzielanych na żądanie odpowiednich organów w ściśle określonym przez ustawę zakresie (zob. art. 9 ustawy ubezpieczeniowej).

Ustawa ubezpieczeniowa wprowadza też pewne przepisy karne dotyczące pośrednictwa ubezpieczeniowego. Wprowadzony przez nowelę nowy przepis (art. 90h) dotyczy zawierania w imieniu zakładów ubezpieczeń umów ubezpieczenia przez osoby, które nie zostały do tego uprawnione. Według tego przepisu „kto nie będąc upraw-

---

[27] Zob. między innymi **A. Jasiński**, Nadzór Ubezpieczeniowy, Prawo Asekuracyjne 1995, nr 4, s. 37 i n.

[28] Dz.U. nr 41, poz. 324 z późn. zm.

[29] Zob. szerzej na ten temat **J. Kufel**, Skutki czynności prawnych dokonywanych przez pośredników ubezpieczeniowych dla ubezpieczyciela, w: Ubezpieczenia gospodarcze, pod red. **A. Wasiewicza**, t. I, Bydgoszcz 1994, s. 126 - 142.

nionym przez zakład ubezpieczeń zawiera w jego imieniu umowy ubezpieczenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat dwóch, ograniczenia wolności albo grzywny". Natomiast można mieć wątpliwości, czy do działalności nieuprawnionego agenta może mieć zastosowanie art. 90f ust.1 i 2 cytowanej nowelizacji, według którego „kto bez wymaganego zezwolenia prowadzi działalność ubezpieczeniową lub brokerską, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności oraz grzywny"[30].

Ustawa ubezpieczeniowa wprowadza zasadę formalnej jawności działania agenta ubezpieczeniowego. Otóż według art. 37f ust. 3 osoba będąca agentem ubezpieczeniowym obowiązana jest przy każdej czynności należącej do zakresu działalności agencyjnej okazywać pełnomocnictwo zakładu ubezpieczeń, w imieniu którego działa oraz zezwolenie wydane przez PUNU. Takie ustawowe sformułowanie zasady formalnej jawności działania agenta ubezpieczeniowego może budzić poważne wątpliwości. Jak wiadomo, zezwolenie wydawane jest nie na prowadzenie działalności agencyjnej, lecz na wykonywanie czynności agenta. Tym samym otrzymać je może i legitymować się tymże nie agent, lecz osoba faktycznie wykonująca czynności agencyjne. Jednocześnie osoba wykonująca czynności agencyjne nie może wykazać się pełnomocnictwem jej udzielonym, ponieważ pełnomocnictwa udziela się agentowi (podmiotowi gospodarczemu). W tym stanie rzeczy nie sposób rozstrzygnąć, kogo w istocie rzeczy ma dotyczyć omawiany przepis: agenta, czy osoby wykonującej czynności agenta. Trzeba więc przyjąć, iż zasada jawności obowiązuje zarówno agenta, jak i osobę wykonującą czynności agencyjne (w tym ostatnim przypadku osoba taka powinna się wykazać quasi-pełnomocnictwem – upoważnieniem).

Należy zwrócić uwagę, że zasada formalnej jawności działalności agencyjnej znajdzie pełne zastosowanie dopiero po 22 października 1996 r. Ustawa nowelizująca ustawę o działalności ubezpieczeniowej stanowi bowiem (art. 5 ust. 4), iż osoby wykonujące czynności agencyjne (działalność agencyjną) obowiązane są w terminie roku od wejścia w życie ustawy dostosować się do wymagań art. 37e ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

Z omawianą zasadą wiąże się ściśle obowiązek prowadzenia przez zakład ubezpieczeń wykazu agentów ubezpieczeniowych wykonujących pośrednictwo na jego rzecz. Zwraca się uwagę, że pewną lukę stanowi brak zapisu w ustawie, że również organ nadzoru, który wydaje zezwolenie, prowadzi rejestr agentów ubezpieczeniowych[31]. Dochodzić może do takiej sytuacji, że organ nadzoru ubezpieczeniowego wydający zezwolenie nie będzie mógł tego potwierdzić lub zaktualizować. Zagadnienie to jest bardzo istotne również w przypadku cofnięcia wydanego zezwolenia.

---

[30] Zob. szerzej na ten temat **M. Łohutko**, Ewolucja przepisów karnych związanych z ubezpieczeniami osobowymi i majątkowymi, Prawo Asekuracyjne 1995, nr 4, s. 64 i n.

[31] Zob. między innymi **R. Fulneczek**, jw., s. 58 i n.

Według art. 37f ust. 1 ustawy ubezpieczeniowej organ nadzoru cofa zezwolenie na wniosek zakładu ubezpieczeń lub z urzędu, po zasięgnięciu opinii zakładu ubezpieczeń, jeżeli osoba fizyczna:

1) przestała spełniać warunki określone w ustawie, wymagane do prowadzenia działalności agencyjnej,
2) złożyła zawiadomienie o zaprzestaniu wykonywania zawodu,
3) prowadzi działalność z naruszeniem przepisów prawa.

Szczególnie w ostatnim przypadku (naruszenie przepisów prawnych) brak wykazu agentów prowadzonego przez organ nadzoru, a tym samym informacji, czy agent nie pozostaje w stosunku umowy agencyjnej z innym zakładem ubezpieczeń, może uniemożliwić faktyczne wyeliminowanie takiego agenta z rynku.

W ustawie nie przewidziano także procedury postępowania w przypadku, gdy dany podmiot prowadzący działalność agencyjną na rzecz danego zakładu ubezpieczeń zdecyduje się rozwiązać umowę agencyjną z tym zakładem, a zamierza nawiązać współpracę przez zawarcie umowy agencyjnej z innym zakładem ubezpieczeń. Wiąże się z tym ściśle problem uzyskania zezwolenia (lub jego cofnięcia) na wykonywanie czynności agenta na rzecz kilku zakładów ubezpieczeń. Z ustawy bowiem nie wynika, aby jedna osoba, która odbędzie szkolenia i złoży egzamin w kilku zakładach ubezpieczeń, nie mogła uzyskać zezwolenia na działalność agencyjną w imieniu tychże zakładów. Na polskim rynku ubezpieczeniowym dość często występują podmioty gospodarcze wykonujące czynności „multiagenta", to jest prowadzące działalność agencyjną na rzecz kilku zakładów ubezpieczeń.

2.3. Broker ubezpieczeniowy i reasekuracyjny

Broker ubezpieczeniowy jest szczególnym niezależnym pośrednikiem, który podejmuje się zawodowo i za wynagrodzeniem zawierania i wykonywania umów ubezpieczenia w imieniu ubezpieczającego lub pośredniczenia przy zawieraniu umów ubezpieczenia na rzecz ubezpieczonego. Działa on na rachunek, w interesie i w imieniu nie zakładu ubezpieczeń, lecz ubezpieczającego się (ubezpieczonego).

Podobnie można określić zakres działania brokera reasekuracyjnego, który zajmuje się pośrednictwem w zawieraniu i wykonywaniu umów reasekuracyjnych pomiędzy zakładem ubezpieczeń, który reasekuruje (ceduje) swoje ryzyka, a reasekuratorem (zakładem reasekuracyjnym lub zakładem ubezpieczeniowo-reasekuracyjnym), który przejmuje te ryzyka do reasekuracji. Znowelizowana ustawa ubezpieczeniowa w odróżnieniu od poprzednio obowiązujących przepisów[32] *expresis verbis* nie wy-

[32] Określonych w aktach niższego rzędu, zob. zarządzenie ministra finansów z 29 listopada 1990 r. w sprawie wymogów, jakie muszą spełniać osoby fizyczne i prawne ubiegające się o zez-

odrębnia brokera reasekuracyjnego. Jednak postanowienia art. 37g ust. 2, art. 37h ust. 5 oraz art. 37j ust. 1 pkt 2, a także zasadnicze różnice występujace w charakterze prawnym umowy ubezpieczenia i umowy reasekuracji oraz w ich aspektach ekonomiczno-finansowych i techniczno-technologicznych[33] sprawia, że rola i zakres obu brokerów jest odmienny, co stwarza konieczność (pomimo pewnej ułomności w tej materii, regulacji ustawowej) wyodrębnienia brokera ubezpieczeniowego od brokera reasekuracyjnego. Z postanowień ustawy nie wynika natomiast, że osoba fizyczna po spełnieniu dodatkowych warunków (przede wszystkim dotyczących zakresu zdanego egzaminu) nie może otrzymywać zezwolenia (koncesji) zarówno na brokera ubezpieczeniowego, jak i brokera reasekuracyjnego. W praktyce mogą występować jakby trzy rodzaje brokera:

1) ubezpieczeniowy,

2) reasekuracyjny,

3) ubezpieczeniowy i reasekuracyjny.

Zakres przedmiotowy pośrednictwa wykonywanego przez brokera ubezpieczeniowego jest znacznie szerszy od pośrednictwa ubezpieczeniowego wykonywanego przez agenta ubezpieczeniowego. Polski system prawny w zależności od zawartej umowy brokerskiej[34] pomiędzy brokerem a ubezpieczającym się (klientem) zezwala na bardzo szeroki zakres świadczonych usług brokerskich. Zakres świadczonych usług brokerskich można w najszerszym ujęciu podzielić na trzy zasadnicze fazy:

1) Przed zawarciem umowy ubezpieczenia, obejmująca kompleksowe zarządzanie ryzykiem (tzw. *risk management*) – analiza i ocena ryzyka gospodarczego i finansowego, z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i uwarunkowań zleceniodawcy – łącznie z ustaleniem programu ubezpieczeniowego.

2) Zawieranie umów, obejmująca realizację programu ubezpieczeniowego, a więc wybór optymalnej ochrony ubezpieczeniowej (włącznie z negocjacją indywidualnych warunków ubezpieczenia, a w razie konieczności i potrzeby broker może opracować i wdrażać nowe produkty ubezpieczeniowe łącznie z ubezpieczeniem ryzyka niestandardowego) oraz lokowanie (zawieranie umów ubezpieczenia) z odpowiednim zakładem ubezpieczeń (jeżeli to konieczne – sięgnąć nawet do oferty zakładu ubezpieczeń

---

wolenie na prowadzenie działalności brokerskiej w zakresie ubezpieczeń i reasekuracji, trybu wydawania tych zezwoleń oraz dopuszczalnego zakresu działalności brokerskiej (M.P. nr 49, poz. 355), uchylonego następnie zarządzeniem ministra finansów o tej samej nazwie z dnia 14 grudnia 1993 r. (M.P. nr 67, poz. 593).

[33] Zob. szerzej o charakterze prawnym umów reasekuracyjnych oraz o ekonomiczno-finansowych aspektach działalności reasekuracyjnej, **E. Montalbetti**, Reasekuracja, Warszawa 1970.

[34] Polski system prawa cywilnego nie zna umowy brokerskiej. Można ją zaliczyć do tzw. umowy nie nazwanej opartej w szerokim zakresie na umowie zlecenia i umowie pełnomocnictwa. Zob. szerzej o charakterze prawnym umowy cywilnej łączącej klienta z brokerem, **E. Kowalewski**, Pośrednictwo ubezpieczeniowe, w: Ubezpieczenia w gospoodarce rynkowej, s. 110 i n.

za granicą czy wskazać reasekuratora zagranicznego). W tym zakresie na brokerze spoczywa zbadanie z należytą starannością rynku ubezpieczeniowego (analiza rynku) i wybranie odpowiedniej oferty pokrycia ryzyka zapewniającej zleceniodowcy efektywną i pewną ochronę ubezpieczeniową.

3) Wykonywanie umowy ubezpieczenia, obejmujące tak zwaną opiekę (pieczę) nad całością portfela polisowego firmy (zleceniodawcy) w całym okresie ubezpieczenia. Jest to tak zwane administrowanie i bieżący nadzór nad zawartymi umowami ubezpieczeniowymi wraz z dostosowaniem w miarę zgłaszanych przez zleceniodawcę potrzeb do zmieniającej się sytuacji w zakresie ryzyka oraz udzielanie pomocy i uczestnictwo w procesie likwidacji szkód łącznie z dochodzeniem roszczeń ubezpieczeniowych i prowadzeniem sporów z zakładem ubezpieczeń w tym zakresie[35].

Przy tak szerokim zakresie usługi brokerskiej nie bez słuszności broker jest postrzegany na rynku ubezpieczeniowym jako „adwokat", „doradca" i „plenipotent" ubezpieczającego się (ubezpieczonego). Ten możliwy szeroki zakres wykonywanej usługi brokerskiej oraz zaliczanie wykonywania zawodu brokera ubezpieczeniowego do tak zwanych zawodów zaufania publicznego sprawia, że polski system prawny (oparty na wzorach przyjętych przez państwa Unii Europejskiej) stawia szczególnie wysokie wymagania formalne i merytoryczne dla wykonywania tego zawodu.

Jest to przede wszystkim zawód koncesjonowany, to jest działalność brokerska w zakresie ubezpieczeń i reasekuracji może być prowadzona wyłącznie za zezwoleniem organu nadzoru.

Zgodnie z zasadą samodzielności i bezstronności osoba fizyczna prowadząca działalność brokerską nie może pozostawać w stosunku pracy z zakładem ubezpieczeń ani być członkiem władz tego zakładu. Broker nie może również być stroną umowy agencyjnej ani umowy zlecenia, których przedmiotem jest pośredniczenie w zawieraniu umów ubezpieczenia w imieniu zakładu ubezpieczeń[36].

Jeżeli podmiot mający zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej wykonuje czynności przy pomocy innych osób, to osoby te muszą spełniać warunki określone w ustawie dla osób fizycznych ubiegających się o zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej.

Osoba fizyczna ubiegająca się o zezwolenie musi mieć odpowiedni „stan wiedzy" z dziedziny ubezpieczeń i dziedzin pokrewnych, zawodowy profesjonalizm oraz odpowiednią etykę zawodową.

I tak osoba fizyczna uzyskuje zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej na swój własny wniosek, jeżeli spełnia następujące warunki (art. 37i ust. 1 i 2):

---

[35] W literaturze przedmiotu występowanie brokera ubezpieczeniowego jako pełnomocnika procesowego swego zleceniodawcy w postępowaniu sądowym budzi pewne wątpliwości. Zob. między innymi **E. Kowalewski**, Makler ubezpieczeniowy. Broker, Bydgoszcz 1991, s. 55 i 56.

[36] Ograniczenia te mają odpowiednie zastosowanie do członków władz osoby prawnej prowadzącej działalność brokerską (art. 37h ust. 1, 2, 3).

1) ma miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
2) ma pełną zdolność do czynności prawnych,
3) nie była prawomocnie skazana za przestępstwa umyślne przeciwko mieniu, dokumentom lub przestępstwo karno-skarbowe,
4) zdała egzamin przed Komisją Egzaminacyjną dla Brokerów Ubezpieczeniowych i Reasekuracyjnych (z tego warunku zwolnione są osoby posiadające stopień naukowy w dziedzinie nauk prawnych lub ekonomicznych),
5) daje rękojmię należytego prowadzenia działalności brokerskiej,
6) zawarła umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu prowadzenia działalności brokerskiej.

Godne uwagi są przyjęte powyżej dwa nowe rozwiązania, odmienne od dotychczas obowiązujących. Warunek posiadania odpowiedniego okresu zatrudnienia w ubezpieczeniach zastąpiono obowiązkiem zdania egzaminu przed Komisją Egzaminacyjną powołaną przez organ nadzoru, warunek zaś posiadania na zablokowanym rachunku bankowym środków pieniężnych zastąpiono obowiązkiem posiadania ubezpieczenia OC z tytułu prowadzenia działalności brokerskiej.

Egzamin na pewno jest lepszym sprawdzianem umożliwiającym selekcję kandydatów ze względu na ich fachowość i przygotowanie do zawodu. Na organie nadzoru spoczywa ustawowy obowiązek powołania komisji egzaminacyjnej. Określa on skład komisji (w skład komisji wchodzi z mocy ustawy przedstawiciel samorządu brokerskiego), sposób przeprowadzenia egzaminu, zakres obowiązujących tematów egzaminu i tryb jego składania. Obecne zarządzenie prezesa PUNU w tej sprawie[37] przewiduje, że osoba ubiegająca się o zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej w zakresie ubezpieczeń, będzie musiała się wykazać znajomością zagadnień teoretycznych, takich jak podstawowe wiadomości z zakresu historii ubezpieczeń gospodarczych, gospodarczego i społecznego znaczenia ubezpieczeń, funkcji i zasad ubezpieczeń, zasad polskiego i europejskiego rynku ubezpieczeniowego. Ponadto osoba taka będzie musiała mieć podstawowe wiadomości z zakresu między innymi prawa cywilnego oraz podstawowe informacje związane ze strukturą polskiego rynku ubezpieczeniowego, organizacjami na nim działającymi oraz podstawami prawnymi działalności zakładów ubezpieczeń i pośredników ubezpieczeniowych. Kandydat będzie musiał znać także zasady odpowiedzialności względem klienta i zakładu ubezpieczeń, zasady technologii i techniki działalności brokerskiej, obliczania składki ubezpieczeniowej, oceny finansowej zakładu ubezpieczeń oraz przepisów podatkowych związanych z działalnością brokerską oraz zagadnienia związane z etyką zawodową brokera ubezpieczeniowego.

---

[37] Zob. Zarządzenie prezesa PUNU z 27 sierpnia 1996 r. w sprawie określenia sposobu przeprowadzenia egzaminu dla brokerów ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych, zakresu obowiązujących tematów egzaminacyjnych, wysokości opłat egzaminacyjnych oraz wynagrodzenia dla członków Komisji Egzaminacyjnej dla Brokerów Ubezpieczeniowych i Reasekuracyjnych za udział w przeprowadzeniu egzaminów (M.P. nr 55, poz. 515).

Zakres tematów egzaminacyjnych dla brokerów reasekuracyjnych jest w zasadzie podobny, ale ponadto obejmuje zagadnienia specyficzne związane z zawieraniem umów reasekuracji oraz technik i procedur ich zawierania i rozliczania.

Zastąpienie warunku posiadania na zablokowanym rachunku bankowym środków pieniężnych w wysokości 5 tys. zł. ubezpieczeniem OC z tytułu prowadzenia działalności brokerskiej, jest pociągnięciem znacznie lepiej zabezpieczającym interes nie tylko samych klientów brokera, ale także samego brokera. Trzeba tu zwrócić uwagę, że dla brokera ubezpieczenie OC w gruncie rzeczy jest ubezpieczeniem obowiązkowym. Dlatego wydaje się, że rozwiązaniem znacznie lepszym byłoby zaliczenie tego ubezpieczenia przez ustawę ubezpieczeniową do ubezpieczeń obowiązkowych, a tym samym poddanie regulacji ich ogólnych warunków ubezpieczenia procedurze przewidzianej dla ubezpieczeń obowiązkowych.

W stosunku do brokerów, w odróżnieniu od agentów, bardziej przejrzyście została określona zasada formuły jawności działania brokera ubezpieczeniowego i reasekuracyjnego. Organ nadzoru poza wydawaniem zezwolenia na prowadzenie działalności brokerskiej (które zawiera: imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania – siedzibę wnioskodawcy oraz zakres działalności brokerskiej – ubezpieczeniowy, reasekuracyjny albo ubezpieczeniowy i reasekuracyjny) z urzędu dokonuje wpisu na listę podmiotów prowadzących działalność brokerską, natomiast minister finansów na wniosek PUNU ogłasza liczbę tych podmiotów w Dzienniku Urzędowym Ministra Finansów.

Prowadzenie działalności brokerskiej bez wymaganego zezwolenia podlega odpowiedzialności karnej, pozbawienia wolności do lat dwóch, ograniczenia wolności albo grzywny (art. 90f). Ponadto określenie „broker reasekuracyjny" może być używane w nazwie lub reklamie oraz do oznaczenia działalności przez podmiot mający zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej.

Ustawa określa przypadki, w których zewolenie wygasa, kiedy organ nadzoru cofa zezwolenie lub dokonuje skreślenia z listy brokerów.

Zezwolenie wygasa, jeżeli podmiot nie rozpoczął działalności brokerskiej w ciągu sześciu miesięcy od daty jego wydania.

Organ nadzoru cofa zezwolenie na prowadzenie działalności brokerskiej, jeżeli osoby:

1) przestały spełniać warunki niezbędne do uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności brokerskiej,
2) prowadzą działalność z naruszeniem przepisów prawa lub interesu ubezpieczonych,
3) nie wykonują działalności brokerskiej przez trzy kolejne lata.

Natomiast organ nadzoru dokonuje skreślenia z listy brokerów w czterech następujących przypadkach:

– złożenia odpowiedniego wniosku przez osobę fizyczną lub prawną prowadzącą działalność brokerską,

- wykreślenia osoby prawnej z rejestru handlowego,
- śmierci lub utraty pełnej zdolności do czynności prawnych podmiotu (osoby fizycznej),
- cofnięcia zezwolenia na prowadzenie działalności brokerskiej.

Broker przy wykonywaniu czynności zawodowych obowiązany jest działać zgodnie z przepisami prawa, zasadami uczciwego obrotu oraz kodeksu etycznego brokera. Ponadto w uzupełnieniu zobowiązań wynikających z prawnej ochrony informacji, broker powinien działać w ścisłym poszanowaniu tajemnicy zawodowej, obejmującej wszelkie informacje, jakie może uzyskać w związku z prowadzeniem działalności.

Polski system ubezpieczeniowy przyjął model ścisłego nadzoru państwa nad działalnością brokerską, funkcjonującego na takich samych zasadach jak nadzór nad zakładami ubezpieczeń. Stąd też poza omówionymi wyżej sprawami związanymi z koncesjonowaniem działalności ubezpieczeniowej organ nadzoru może prowadzić w każdym czasie kontrolę działalności i stanu majątkowego brokera, żądać od brokerów wyjaśnień i informacji dotyczących ich działalności i gospodarki finansowej oraz zarządzić przekazywanie wymaganych danych, a ponadto organ nadzoru może wydać zalecenia mające na celu usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości i dostosowanie działalności brokera do przepisów prawa, których niewykonanie może również pociągnąć odpowiednie kary, w tym kary pieniężne. Taki zakres nadzoru państwa nad działalnością brokerską może budzić uzasadnione zastrzeżenia. Uprawnienia kontrolne państwowego nadzoru ubezpieczeniowego w stosunku do brokerów powinny ograniczać się do tego, co jest niezbędne dla prawidłowego wykonywania działalności zgodnie z przepisami prawa. Natomiast poddanie nadzorowi samej działalności brokerów lub firm brokerskich, a w szczególności ich gospodarki finansowej nie znajduje uzasadnienia. Należy bowiem zwrócić uwagę, że pośrednictwo ubezpieczeniowe jest zupełnie czymś innym aniżeli wykonywanie działalności ubezpieczeniowej przez zakłady ubezpieczeniowe, aczkolwiek istnieją niewątpliwe związki funkcjonalne[38].

3. Inne formy działalności gospodarczej osób fizycznych na rynku ubezpieczeniowym

Rzeczą charakterystyczną dla wszelkich form działalności gospodarczej osób fizycznych na rynku ubezpieczeniowym jest ich profesjonalizm oraz różnorodność. Ubezpieczenia gospodarcze mają związek ze wszystkimi dziedzinami życia gospodarczego oraz ze sferą prywatną działalności człowieka. Stąd wymagają potrzeby zaangażowania i wykorzystania wysokiej klasy specjalistów z dziedzin ekonomicznych, praw-

[38] Zob. również **E. Kowalewski**, Pośrednictwo, s. 118 i n.

nych, medycznych, politechnicznych, rolnych, transportowych, filozoficznych i socjologicznych oraz wielu innych. Mogą oni być zaangażowani we wszystkich sferach świadczenia przez zakład ubezpieczeń usługi ubezpieczeniowej. Ze względu na ich znaczną różnorodność oraz liczbę, poniżej zwrócę uwagę tylko na nieliczne formy działalności gospodarczej osób fizycznych, których działalność w sferze ubezpieczeń nosi znamiona trwałych instytucji rynku ubezpieczeniowego. Należy tu wymienić przede wszystkim rzeczoznawców i ekspertów ubezpieczeniowych, komisarzy awaryjnych, dyspaszerów oraz aktuariuszy ubezpieczeniowych.

Godna podkreślenia jest pozycja aktuariusza ubezpieczeniowego, która jest przedmiotem regulacji ustawowej, która wręcz narzuca konieczność jego zatrudnienia lub wykorzystania przez zakłady ubezpieczeń. Jednym z warunków wydania zezwolenia przez ministra finansów na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej jest zatrudnienie osoby wykonującej czynności w dziedzinie matematyki ubezpieczeniowej, finansowej i statystyki (aktuariusz), jeżeli obowiązek wykonywania przez tę osobę czynności wynika z ustawy (art. 30 ust. 2 pkt 6 ustawy ubezpieczeniowej).

Do takich niezbędnych czynności wykonywanych przez aktuariusza należy między innymi obliczanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładzie prowadzącym ubezpieczenia na życie, które mogą być wyłącznie dokonywane przez aktuariusza, natomiast w zakładzie ubezpieczeń prowadzącym ubezpieczenia w dziale II (ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe) aktuariusz potwierdza prawidłowość ustalenia takich rezerw, wydając opinię stanowiącą załącznik do sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń. Są to bardzo ważne czynności, ponieważ również od właściwego ustalenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zależy bezpieczeństwo i egzystencja zakładu ubezpieczeń. Wykorzystanie wiedzy aktuariusza[39] jest przez zakład ubezpieczeń jeszcze znacznie szersze. Niezbędny jest przede wszystkim w ocenie ryzyka, kalkulacji składek ubezpieczeniowych, budowaniu programów rozwojowych zakładu ubezpieczeń, programu wykorzystywania reasekuracji i wielu innych zagadnień.

Tak duża rola aktuariusza w systemie ubezpieczeń powoduje, że ustawodawca określił warunki, jakie musi spełnić osoba, która chce wykonywać zawód aktuariusza. Według art. 37b ustawy ubezpieczeniowej aktuariuszem może być tylko osoba, która:

1) ma pełną zdolność do czynności prawnych,
2) ma miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
3) nie była prawomocnie skazana za przestępstwo umyślne przeciwko mieniu, dokumentom lub za przestępstwo karno-skarbowe,

---

[39] Za wiedzę aktuarialną uważa się wyspecjalizowaną dyscyplinę matematyczno-statystyczną i finansową zajmującą się podstawowymi zagadnieniami i kalkulacjami związanymi z rozwojem i funkcjonowaniem ubezpieczeń gospodarczych i społecznych. Zob. szerzej między innymi **A. Banasiński**, Współczesne zagadnienia aktuarialne na świecie, Studia Ubezpieczeniowe , 1987, t. IX, s. 99 i n.

4) posiada wykształcenie wyższe,

5) zdała egzamin przed Komisją Egzaminacyjną dla Aktuariuszy,

6) została wpisana na listę aktuariuszy.

Listę aktuariuszy prowadzi organ nadzoru. Wpis na listę zostaje dokonany z urzędu po zdaniu egzaminu przed komisją egzaminacyjną. Aktuariusz, który prawo do wykonywania zawodu uzyskał za granicą, ma prawo do wpisania na listę aktuariuszy na zasadzie wzajemności. Listę aktuariuszy minister finansów ogłasza w swoim Dzienniku Urzędowym. Minister finansów ponadto powołuje Komisję Egzaminacyjną dla Aktuariuszy oraz ustala zakres obowiązujących tematów egzaminu i tryb jego składania. Osoba ubiegająca się o wpis na listę aktuariuszy musi wykazać się (poza posiadaniem wykształcenia wyższego i spełnieniem innych warunków) znajomością zagadnień związanych z matematyką aktuarialną i finansową, a ponadto musi znać zagadnienia związane z działalnością zakładów ubezpieczeń, a więc znać ubezpieczenia życiowe i ubezpieczenia majątkowe oraz posiadać wiedzę w zakresie rachunku prawdopodobieństwa i statystyki.

Ustawa określa również, kiedy i w jakim przypadku następuje utrata uprawnień (skreślenie z listy aktuariusza następuje poprzez złożenie wniosku przez aktuariusza o skreślenie z listy, niewykonywanie zawodu aktuariusza przez okres pięciu kolejnych lat, skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwa określone w art. 37b ust. 1 pkt 3, utraty zdolności do czynności prawnych oraz śmierci).

Obecnie w Polsce jest około 70 aktuariuszy, którzy w ciągu roku od dnia powołania przez ministra finansów Komisji Egzaminacyjnej zobowiązani są dostosować się do wymogów określonych w art. 37b ust. 1 pkt 5, tj. zdać egzamin. Aktuariusze mają swoje organizacje zawodowe – w Polsce działa Stowarzyszenie Aktuariuszy Polskich. Z organizacji międzynarodowych najbardziej znane jest Międzynarodowe Stowarzyszenie Akturiuszy – IAA (International Actuarial Association).

Drugą grupę zawodową, profesjonalną, a zarazem w Polsce elitarną, stanowią dyspaszerzy. Dyspaszer jest to osoba fizyczna związana z instytucją awarii wspólnej[40], występującą w żegludze morskiej i śródlądowej, uprawniona do stwierdzenia:

a) czy zachodzi przypadek awarii wspólnej,

b) wysokości strat awarii wspólnej i ich rozdzielenia (tj. sporządzenia dyspaszy).

Ustalenie oraz rozliczenie awarii wspólnej jest przedsięwzięciem niezwykle skomplikowanym i trudnym[41]. Istota społecznej i ekonomicznej roli dyspaszera polega na

---

[40] Awaria wspólna jest najstarszą ze znanych instytucji prawa morskiego. Awarię wspólną stanowią nadzwyczajne poświęcenia lub wydatki poniesione rozmyślnie i rozsądnie w celu ratowania statku, ładunku na nim przewożonego oraz frachtu przed wspólnym niebezpieczeństwem. Zob. szerzej **T. Sangowski**, Awaria wspólna, a ubezpieczenia, w: Ubezpieczenia w handlu zagranicznym, Warszawa 1994, s. 107 i n.

[41] Zob. szerzej o zadaniach i czynnościach dyspaszera **A. Matysik**, Prawo Morskie, Ossolineum, Wrocław 1975, t. III, s. 128 i n.

tym, że ma on dokonać rozłożenia wydatków i poświęceń w taki sposób, by ciężar, jaki spadł na całą morską lub śródlądową wyprawę handlową, został rozdzielony na jej poszczególne składniki w sposób najbardziej sprawiedliwy, przy uwzględnieniu przepisów prawa, umowy stron oraz zasad powszechnie przyjętych w międzynarodowym obrocie morskim[42].

W polskim systemie pozycję dyspaszera oraz jego zakres działania regulują jedynie Kodeks morski[43] oraz rozporządzenie ministra transportu i gospodarki morskiej z dnia 23 lutego 1993 r. w sprawie powołania dyspaszerów oraz postępowania dyspaszerskiego[44].

Znacznie szersze, w sensie liczbowym, jest zaangażowanie osób fizycznych w duży aparat usług ubezpieczeniowych nastawionych na wykonywanie zadań o charakterze praktyki likwidacyjnej oraz reprezentowania interesów zakładów ubezpieczeń. Najbardziej znani są komisarze awaryjni (*average agents*) reprezentujący zakłady ubezpieczeń w sprawach związanych przede wszystkim z ubezpieczeniami w obrocie zagranicznym. Świadczą oni również usługi na rzecz ubezpieczonych. Zadanie komisarza awaryjnego polega na stwierdzeniu szkody, jej rozmiarów i przyczyn w taki sposób, aby zagadnienie roszczenia o odszkodowanie było w pełni udokumentowane, a wypłata odszkodowania ubezpieczeniowego słuszna i szybka. Komisarze awaryjni mogą podejmować się także innych zadań, jak prowadzenie w imieniu zakładów ubezpieczeń i ubezpieczonych windykacji roszczeń regresowych od osób odpowiedzialnych za szkodę, racjonalne zagospodarowanie uszkodzonych towarów w drodze, ich naprawa lub sprzedaż na miejscu, wypłaty niedużych odszkodowań należnych ubezpieczonym itp.

Często dla szczegółowego określenia rozmiarów, charakteru i przyczyn szkód zakłady ubezpieczeń powołują ekspertów – rzeczoznawców[45]. Ci ostatni dość licznie są wykorzystywani w różnorodnych ubezpieczeniach w obrocie krajowym. W tym zakresie funkcjonują ponadto różnego rodzaju biura consultingowe, rzeczoznawcze, likwidacyjne itp.

Sfera usług świadczonych przez osoby fizyczne na rynku ubezpieczeniowym stale się rozwija.

---

[42] Zob. **Z. Brodecki, J. Figarski, Z. Kamiński, A. Sołtys**, Ubezpieczenia morskie, Gdańsk 1979, s. 46 i n.

[43] Natomiast w żegludze śródlądowej, wobec braku odpowiednich przepisów prawa przewozowego, zagadnienie awarii wspólnej nie jest uregulowane. Zob. między innymi **W. Górski**, Ubezpieczenia w żegludze śródlądowej, Studia Ubezpieczeniowe 1979, t. IV, s. 148 i n.

[44] Dz.U. z 1993 r., nr 27, poz. 124.

[45] Zob. szerzej **Z. Brodecki, J. Figarski, Z. Kamiński, A. Sołtys**, jw. s. 40 - 58, oraz **T. Sangowski**, Podstawy prawne i organizacja rynku ubezpieczeń związanego z handlem zagranicznym, w: Ubezpieczenia w handlu, s. 49 i n.

AN INDIVIDUAL AS A PARTICIPANT OF INSURANCE MARKET

Summary

Economic activity of individuals on the insurance market concerns exclusively its infrastructural sphere. According to the Polish legal system insurance activities can only be carried out by insurance and reinsurance companies. The paper first characterises the Polish insurance market with particular reference to the place and the role of infrastructural institutions on this market. Then the author analyses legal regulations of the two main forms of individual economic activity on the insurance market. The first form refers to insurance brokerage (insurance and reinsurance agents and brokers) related to the sphere of insurance products distribution. The second form refers to the remaining individuals involved in other fields of providing insurance services by an insurance company (insurance actuaries, dispatchers and experts, average commissioners). The range of services provided by individuals, most frequently of high professional qualifications, on the Polish insurance market is constantly growing and their legal regulation is being improved.